

УДК 339.5:330.15(045)

ЦИБУЛЯК А.Г.,

к.політ.н.,

здобувач кафедри міжнародних фінансів

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПІДГРУНТЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню сутності, підходів до тлумачення та напрямів реалізації концепції сталого розвитку як підґрунтя екологізації світової торгівлі. Обґрунтовано напрями інтеграції концепції сталого розвитку в процес екологізації світової торгівлі. Доведено необхідність її врахування як складової розвитку зовнішньоторговельної взаємодії.*

***Ключові слова:** сталий розвиток, концепція сталого розвитку, екологізація світової торгівлі, екологічні товари, екологізаційні пріоритети.*

Цыбуляк А.Г., к.э.н., соискатель кафедры международных финансов Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

КОНЦЕПЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КАК ОСНОВА ЭКОЛОГИЗАЦИИ МИРОВОЙ ТОРГОВЛИ

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию сущности, подходов к толкованию и направлений реализации концепции устойчивого развития как основы экологизации мировой торговли. Обоснованы направления интеграции концепции устойчивого развития в процесс экологизации мировой торговли. Доказана необходимость ее учета как составляющей развития внешнеторгового взаимодействия.*

***Ключевые слова:** устойчивое развитие, концепция устойчивого развития, экологизация мировой торговли, экологические товары, экологизационные приоритеты.*

Tsybuliak A.G., candidate of Political Sciences, researcher of international finance department of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University

SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT AS THE BASIS OF ECOLOGIZATION OF WORLD TRADE

***Abstract.** The article is devoted to research of the essence, approaches to interpretation and directions of implementation of sustainable development concept as the basis of ecologization of world trade. The directions of integrating the concept of sustainable development into the process of ecologization of world trade are grounded. It is proved the necessity of its consideration as a component of the development of foreign trade interaction.*

***Keywords:** sustainable development, sustainable development concept, ecologization of world trade, environmental products, environmental priorities.*

Актуальність проблеми. Інтенсифікація міждержавної взаємодії як одна з визначальних характеристик сучасного етапу трансформаційного розвитку світового господарства має свій прояв, зокрема, в розширенні світового виробництва та інтенсифікації торговельної взаємодії. Це зумовлено передусім, широким спектром переваг, які надає суб'єктам господарювання міжнародне розміщення виробництва, оптимізація торгово-політичної складової цього процесу. Поряд з цим, саме розвиток виробничих потужностей, зростання обсягів експортно-імпорتنих операцій здійснює значний негативний вплив на довкілля, загострюючи екологічну проблему і вимагає пошуку можливих напрямів його екологізації. Суттєве значення в цьому зв'язку має концепція сталого розвитку, яку варто розглядати як стратегію вирішення проблем збереження та відтворення навколишнього природного середовища і забезпечення високого рівня життя населення країн світу. Саме перехід світової спільноти на функціонування на засадах сталого розвитку є підґрунтям оптимізації

екологічної складової виробничо-торговельних процесів. Це зумовлює актуальність дослідження сутності, підходів до тлумачення та напрямів практичної імплементації цієї концепції у процес розвитку зовнішньоторговельних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження та імплементації концепції сталого розвитку у процес еколого-економічної та торговельної взаємодії є предметом досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців. Особливої уваги в цьому зв'язку заслуговують праці таких науковців як Т. Мор, Т. Компанеллі, Е. Леруа, Н. Джорджеску-Роген, Г. Дейлі, Б.Тернер, В. Вернадський, О. Веклич, Б. Данилишин., П. Ерліх., Ю.Туниця Ю. та ін. Проте численні аспекти даної проблеми потребують подальшої розробки.

Метою статті є дослідження сутності та напрямів ефективної реалізації концепції сталого розвитку в процесі екологізації світової торговельної взаємодії та обґрунтування пріоритетів розвитку екологічної компоненти сталого еколого-орієнтованого функціонування суб'єктів світового господарства.

Виклад основного матеріалу. За своїм змістом сталий розвиток є керованим. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та обирати найбільш оптимальний. Генезис підходів до тлумачення концепції сталого розвитку, на наш погляд, має за основу античні ідеї створення ідеальної моделі суспільства Платона та Аристотеля, а також Т. Мора та Т. Компанеллі, роботи яких були присвячені, зокрема, опису ідеальної держави, побудованої на принципах справедливості й сприяння стабільному розвитку суспільства. Пізніше було сформовано теорію «ноосфери». Термін запропонував французький учений Едуард Леруа, а теорію розвинув видатний учений В. І. Вернадський [1]. Проте, слід зауважити, що незважаючи на посилення уваги вчених до проблем взаємовідносин людини і природи, жодних змін в людському розвитку, що мали б яскравий антропоцентричний характер, не відбулося. Навпаки, антропогенне навантаження на природні екосистеми продовжувало збільшуватися.

Прогресивний етап розвитку зазначеної концепції зумовлений дослідженнями Н. Джорджеску-Рогена, який пов'язував розвиток економіки з природними обмеженнями та здійснив спробу поєднати термодинаміку з економікою довкілля. Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку слід вважати Г. Дейлі. На його думку, сталий розвиток являє собою гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками. Слід погодитися з тим, що це передбачає врахування основної визначальної характеристики такого типу розвитку – вплив на економічні, соціальні, культурні, політичні та інші процеси [2].

Сучасне розуміння зазначеної концепції ґрунтується на поняттях екорозвитку, розвитку без руйнування, необхідності стійкого розвитку екосистем. Подальший її розвиток у Всесвітній стратегії охорони природи, доповіді “Наше спільне майбутнє”, Порядку денному на ХХІ століття зумовив, по-перше, розуміння сталого розвитку, як розвитку, який забезпечує потреби нинішнього покоління без завдання шкоди можливості майбутнього покоління задовольнити свої власні потреби, по-друге, розвиток дослідження з екологічної безпеки як частини національної і глобальної безпеки, по-третє, необхідність та постійність врахування цієї концепції у розвитку суб'єктів світового господарства [3, 4].

Серед ключових векторів впливу стратегії сталого розвитку на екологічну адаптацію світового господарства до нових викликів та напрямів її інтеграції у функціонування світової спільноти варто відзначити, передусім, підписання кліматичних угод в Кіото у 1997 році та в Парижі у 2015 році, Світовий саміт зі сталого розвитку, а також рішення, прийняті на Міжнародній конференції з фінансування розвитку в 2002 році. Основним надбанням останньої слід вважати визначення та обговорення можливих напрямів використання екологічних інструментів, серед яких: податкові важелі, інвестиції в економічну і соціальну інфраструктуру, розвиток ринків капіталу через банківські системи, проведення раціональної бюджетної і грошової політики та ін. Слід зауважити також, що в рамках Маракешської угоди про створення СОТ члени встановили чіткий зв'язок між сталим розвитком та лібералізацією торгівлі - задля того, щоб відкриття ринку координувалося з екологічними та соціальними цілями. Слід зауважити, що націлений на сприяння відкритій торгівлі,

ряд аспектів Дохійського раунду мав пряме відношення до сталого розвитку, і тому позитивно сприяв зусиллям щодо пом'якшення та адаптації до зміни клімату. Крім того, регулярна робота COT забезпечує платформу для розширення зв'язків між торгівлею та зміною клімату [5].

Слід відмітити також, що країни-учасниці COT намагаються розвивати взаємодію у напрямі лібералізації торгівлі екологічними товарами та товарами і послугами, що можуть принести користь навколишньому середовищу. Полегшення доступу до продуктів та послуг у цій сфері може допомогти підвищити енергоефективність, зменшити викиди парникових газів та мати позитивний вплив на якість повітря, води, ґрунтів та природних ресурсів. Успішний результат переговорів щодо екологічних товарів та послуг може принести потрібні переваги членам COT: виграш для навколишнього середовища, виграш для торгівлі та виграш для розвитку.

Інвайронментальні товари можуть охоплювати ряд ключових технологій, які позитивно сприятимуть боротьбі зі зміною клімату. Зниження або усунення імпорتنих тарифів та нетарифних бар'єрів у цих видах товарів знизить їх ціну та зробить їх більш доступними. Посилена конкуренція сприятиме розвитку технологічних інновацій у сферах, пов'язаних із захистом навколишнього середовища та боротьбою зі змінами клімату. Не зважаючи на зростання обсягів торгівлі екологічними товарами, досі не вироблено єдиного методичного підходу до їх сутності та механізму регулювання торгівлі ними на світових ринках [6]. За визначенням ЮНЕП та ОЕСР, у найбільш загальному вигляді, екологічні товари – це товари, які призводять до підвищення добробуту споживачів одночасно із зниженням екологічних ризиків їх використання. На нашу думку, екологічним товаром може також вважатися продукт, вироблений з використанням екологічно чистої сировини, а також той, який може бути безпечно утилізований [7].

В свою чергу, Міжурядова група з питань зміни клімату визначила низку технологій пом'якшення наслідків та адаптації, які можуть допомогти у вирішенні проблем зі зміною клімату. Зауважимо, що в багатьох випадках йдеться про екологічні товари, виробництво яких передбачає застосування екологічних технологій. До них слід віднести: вітрові та гідроенергетичні турбіни, сонячні водонагрівачі, резервуари для виробництва біогазу, і звалища для збору метану. Економічний підхід до концепції сталого розвитку, заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, який може бути досягнуто за умови, принаймні, збереження сукупного капіталу, за допомогою якого він одержується. Соціальна складова, в свою чергу, спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, екологічна – на забезпечення цілісності біологічних і фізичних природних груп.

Економічна природа та сутність екологічної компоненти експортного виробництва, товарів та послуг, що реалізуються на світових ринках полягає у витратах, які спрямовані на такі зміни їх якісних характеристик, що за умов виробничого і невиробничого споживання зазначених об'єктів світової торгівлі зумовлює зменшення їх негативного впливу на довкілля, поліпшує характеристики технологічних процесів, веде до покращення системи показників розвитку життєвого рівня населення країн світу. В свою чергу, економічна природа, сутність, діалектична взаємозалежність процесу екологізації та світової торгівлі знаходить свій прояв у існуванні прямої економіко-математичної залежності, згідно якої стан та зростання рівня екологізації світової торгівлі посилює конкуренцію на світовому ринку, впливає на рівень цін на екологічні товари та послуги, обумовлює зростання витрат виробництва, сприяє зростанню добробуту споживачів та інтенсифікує значення інноваційної складової світових торговельних зв'язків.

Концепція сталого розвитку орієнтує країни світу на реалізацію екологічно спрямованих заходів щодо структурної перебудови як національних економік, так і міжнародних економічних відносин у напрямі екологізації всіх видів життєдіяльності суспільства. В цілому, саме завдяки збалансованим екологічним зусиллям, здійснюваним державами з метою досягнення соціально-економічного прогресу й гармонізації взаємовідносин між цивілізацією та природою, які окреслені концепцією сталого розвитку світової спільноти, створюються реальні передумови для подальшого збереження природно-ресурсного потенціалу з метою забезпечення життєвих потреб нинішнього і майбутніх поколінь. Концепція зорієнтована на реалізацію екологічно спрямованих заходів щодо структурної перебудови національної економіки і міжнародних економічних відносин, на екологізацію всіх видів життєдіяльності суспільства шляхом комплексного проведення відповідних заходів організаційного, технологічного, фінансово-кредитного, міжнародно-правового, адміністративного плану, які здійснюватимуться світовим товариством, його регіональними інституціями та кожною країною окремо.

В цілому з метою раціонального поєднання екологічної та економічної складової розвитку світового господарства доцільною є розробка таких механізмів міжнародної господарської співпраці, які ґрунтуються на концепції сталого розвитку та передбачають використання в ній інструментів збереження навколишнього середовища. Наразі у світі переважає модель переходу від дуже слабкої до слабкої стабільності (Б. Тернер). Її основний недолік полягає в концентрації уваги на економічній динаміці та соціальних процесах, а не на екологічних проблемах. У цілому концепції дуже слабкої та слабкої екомодернізації пов'язані з підходами до охорони навколишнього природного середовища, спрямованими на збереження і деяке корегування нинішнього антропоцентричного характеру соціально-економічного розвитку. Розгляд теорії сильної та дуже сильної екомодернізації – це розгляд моделей сталого розвитку під більшим або меншим впливом екоцентризму.

Зауважимо, що загострення суперечностей взаємодії економічної спільноти з оточуючим середовищем донедавна супроводжувався виникненням лише локальних або регіональних екологічних криз, які охоплювали продуктивні сили, екологічні умови господарської діяльності та впливали на життя лише певної окремої частини людства. Проте якісне ускладнення й загострення таких суперечностей спричинило розширення їх просторових масштабів, з одного боку, та посилення екологічної інтернаціоналізації та взаємозалежності держав у вигляді виникнення транскордонних екологічних ефектів антропогенної діяльності, експорт власних національних екологічних проблем за кордон, зростання обсягів споживання, забруднення міжнародних природних ресурсів – з іншого, призвело до загострення глобальних і регіональних екологічних суперечностей, вирішення яких лежить у площині реалізації принципів концепції сталого розвитку.

Висновок. Концепція сталого розвитку пов'язана із забезпеченням екологічного розвитку сучасного світу, оскільки принципи стійкого розвитку ґрунтуються на врахуванні двох превалюючих потреб: у соціально-економічному розвитку та розсудливому використанні потенціалу довкілля з метою задоволення теперішніх і майбутніх потреб людства. Концепція ґрунтується на взаємозв'язку трьох основних складових: економічної, соціальної та інвайронментальної, тобто екологічної. Стійкий розвиток має забезпечити розвиток майбутніх поколінь, що є, безперечно, неможливим без урахування екологічних принципів функціонування сьогодення. Разом з цим, ці принципи мають враховуватись при виробництві та експорті екологічних товарів, при розробці пріоритетів розвитку експортоорієнтованого виробництва, оскільки це є підґрунтям екологізації міжнародного торговельного співробітництва. Подальша імплементація концепції сталого розвитку в процес міжнародної торгівлі забезпечить досягнення основної мети її екологізації – зниження навантаження на довкілля та мінімізацію впливу на нього виробничо-торговельних процесів.

Бібліографічний список:

1. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление. М.: Наука. 1991. 270 с.
2. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. К.: Інтелсфера. 2002. 298 с.
3. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Chapter 12: Towards Common Action: Proposals For institutional and Legal Change. URL: <http://www.un-documents.net/ocf-12.htm#II> (дата звернення: 18.10.2019)
4. Програма дій: Порядок денний на XXI століття; Пер. з англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на XXI століття". К.: Інтерсфера. 2000. 360 с.
5. Trade and Environment at the WTO. World Trade Organization. URL: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_env_e.pdf. (дата звернення: 11.10.2019)
6. Правові питання взаємодії торгівлі та екології в контексті забезпечення сталого розвитку. URL: <http://www.greenparty.ua>. (дата звернення: 20.10.2019)
7. Trade in environmental goods and services: opportunities and challenges. URL: <http://www.intracen.org>. (дата звернення: 11.09.2019)